

provinsje fryslân
provincie fryslân

Mei elkenien foar elkenien

Coalitieakkoord 2015-2019

Mei elkenien foar elkenien

Coalitieakkoord 2015-2019. Zes ambities voor Fryslân

Inhoudsopgave

Onze visie	6
1. Voor krachtige gemeenschappen	8
2. Voor een toekomstbestendige economie	12
3. Voor vanzelfsprekende duurzaamheid	18
4. Voor een vitaal Frysk eigene	22
5. Voor een dynamische omgeving in de mooiste provincie	26
6. Voor een modern provinciaal bestuur	34
Voor een verantwoord financieel beleid	38

Ons motto: *kansen grijpen door ruimte te bieden*

We hebben als provincie ons best gedaan overeenstemming met de bezitters van de foto-rechten te bereiken over het gebruik van de foto's. Mochten er toch fotografen zijn, die menen dat hun werk zonder toestemming is gebruikt, dan kunnen ze contact opnemen met de afdeling communicatie: 058-292 5525.

Onze visie

Fryslân en de Friezen zijn divers, dat geldt ook voor deze coalitie van CDA, VVD, SP en FNP. Er is veel dat ons onderscheidt, maar nog veel meer dat ons bindt. De menselijke waardigheid is het vertrekpunt voor deze coalitie. Menselijke waardigheid betekent voor ons ruimte voor mensen om mee te kunnen doen, om kansen te krijgen en kansen te kunnen pakken. Daarbij blijft het stimuleren van werkgelegenheid van het grootste belang. We willen dit vooral via het MKB bereiken. Ook investeren in duurzaamheid kan extra banen opleveren.

Belangrijk voor menselijke waardigheid is de verbinding: je met elkaar verbonden weten, borg staan voor en met elkaar. Wij vinden dat niemand buitengesloten moet zijn. Dat willen we tot uitdrukking laten komen in ons beleid maar ook in onze handelwijze, de manier waarop we met inwoners willen omgaan. Eerlijk en met een open oor en oog en uitgestoken hand. Met iedereen en voor iedereen. Want we hebben de inwoners nodig om onze ambities waar te maken.

Het vertrekpunt van menselijke waardigheid hebben we vertaald in een aantal kernwaarden waarop we ons verenigd voelen. Betrouwbaarheid, maatschappelijke betrokkenheid, solidariteit en juist iets willen betekenen voor Fryslân is dat wat ons als coalitie bindt. Ons vertrekpunt en kernwaarden hebben we vertaald in onze politieke opdracht: helpen mogelijk maken dat ieder mens mee mag doen in de Friese samenleving, elk op zijn eigen wijze. Wij willen zorgen voor die verbinding, daarin zit onze kracht.

We zetten ons in voor elke Fries. Dat kan op veel manieren: van stimulering van de eigen verantwoordelijkheid tot het bieden van kansen op velerlei gebieden. Wij gaan voor een Fryslân dat rechtvaardiger, duurzamer, meer Frysk eigene en meer ondernemend wordt.

Betekent dit dat we ons alleen voor Friezen inspannen? Nee. We zijn bijvoorbeeld in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa namens Nederland. We willen dan zoveel mogelijk Europeanen bereiken. Maar we willen ook dat dit een feest is voor elke Fries en dat elke inwoner van de provincie de kans moet hebben ervan te profiteren. Richting 2018, in 2018 en na 2018.

Ambities

We zijn een ambitieuze coalitie. Daarom hebben we in dit akkoord zes ambities geformuleerd, die samen een raamvertelling vormen. De eerste ambitie, **krachtige gemeenschappen**, kent twee kanten. Ten eerste is het een ambitie in zichzelf: we willen de al krachtige gemeenschappen in Fryslân versterken, helpen in de veranderingen en vernieuwingen die gaande zijn, en helpen daar waar gemeenschappen minder krachtig zijn of kracht dreigen te verliezen. Maar

daarnaast vormen die krachtige gemeenschappen het fundament voor de manier waarop we dingen willen bereiken in onze overige ambities. Zoveel mogelijk uitgaande van de kracht van onze dorpen, wijken, bedrijven en mensen zelf, hun ideeën, initiatieven en ondernemerschap. Beleid maken we zoveel mogelijk 'inclusief', zoals dat tegenwoordig heet. Dat wil zeggen dat we rekening houden met alle aspecten.

De raamvertelling sluiten we af met de ambitie een **moderne provincie** te zijn, die de noodzakelijke aanvulling vormt op onze eerste ambitie. Om anders te kunnen omgaan met een veranderende wereld en verschuivende rol van de overheid daarin, om de kracht van gemeenschappen echt als uitgangspunt te kunnen nemen, moeten we ons als bestuurders anders gedragen, moet onze organisatie anders functioneren.

Verbinder

Onze werkhouding is duidelijk: we zijn niet de ongevraagde bemoeial, we willen de constructieve verbinder zijn. We willen zo veel mogelijk aansluiten bij initiatieven, wensen en kwaliteiten van mensen, dorpen en regio's. Soms is onze grootste bijdrage om niet in de weg te lopen, maar om vertrouwen en ruimte te geven. Soms zit dit in het adviseren en begeleiden. Soms in het weghalen van struikelblokken, soms in het financieren. Het is niet nodig om elk probleem onmiddellijk tot het onze te maken en meteen een oplossing op te leggen.

Wereld

Fryslân gaat meer de wereld in. Met onze producten, met onze bedrijven, met Culturele Hoofdstad, met de Friese gemeenten, het Waterschap en onze Noordelijke partners, om zo de economie aan te jagen en te versterken. Uitdagingen waarvan we graag zien dat Gedeputeerde en Provinciale Staten die samen aan gaan.

Tussen de posten van de raamvertelling bevinden zich onze overige ambities. Dat zijn een **toekomstbestendige economie, vanzelfsprekende duurzaamheid, een vitaal Frysk eigene en een dynamische omgeving in de mooiste provincie**. We sluiten af met een overzicht van het geld dat we aan onze ambities willen besteden.

We gaan een uitdagende tijd tegemoet. Die is niet vrij van gevaren en zorgen, maar tegelijk ook niet van kansen en mogelijkheden. Wat ons bindt en verbindt, inspireert ons en roept ons op om vorm en inhoud aan onze ambities te geven. Wat ons onderscheidt, levert nieuwe invalshoeken op om tot nog betere oplossingen te komen. Voor elke Fries.

Voor krachtige gemeenschappen

Onze inzet

Dorpen en wijken krijgen de kans om projecten uit te voeren die de kansen op deelname van de Friezen aan het maatschappelijk leven verhogen.

Bij onze aanbestedingen krijgen Friezen met een achterstand op de arbeidsmarkt een plek bij de winnaar, door onze nadruk op 'social return'.

In al onze beleidsvelden houden we zicht- en voelbaar rekening met de sociale aspecten van dat beleid.

Wij zorgen ervoor dat de Friezen de komende vier jaar meer geld overhouden, door het provinciale deel van de wegenbelasting met 30 procent te verlagen. Dit scheelt gemiddeld 65 euro per jaar per autobezitter.

Friezen kunnen deelnemen aan een Vrijwilligersacademie.

Ambitie

Fryslân is meer dan elf steden, ruim 400 dorpen en 647.000 inwoners. We vormen sociale netwerken van duizenden gemeenschappen, die naast elkaar bestaan, vaak overlappen, en doorlopend veranderen en verschuiven. Gemeenschappen van collega's, vrienden, gezinsleden, vrijwilligers. Maar ook van internationaal verbonden geïnteresseerden in een onderwerp op Internet. Allemaal tezamen vormen ze de Friese gemeenschap. We zijn ons ervan bewust dat die Friese gemeenschap veelkleurig is, en dat juist al die verschillen waardevol zijn. Al die gemeenschappen kennen hun eigen kracht, wensen en (mogelijke) bijdragen aan het grote geheel.

Gemeenschappen veranderen. Ze vormen zich naast de sportclub of plattelandsvrouwen meer en meer rondom gezamenlijke drijfveren. Zoals samen energie opwekken en de opbrengsten daarvan laten terugvloeien in de gemeenschap. Ze organiseren het gebruik van deelauto's en onderhouden samen dorpstuinen. De lokale gemeenschappen veranderen dus, maar blijven sterk. Daarnaast ontstaan steeds meer virtuele gemeenschappen van gelijkgezinden of mensen met dezelfde interesses, niet meer gebonden aan plaats of tijd. Mensen wisselen kennis uit, liefhebberijen, creëren een gezamenlijk protest, idee of product met anderen die zich overal op de wereld kunnen bevinden.

Ook de verhouding van de Friese gemeenschappen tot hun grootste gemeenschap, de overheid, verandert. Het verhaal is bekend: burgers zijn steeds hoger opgeleid, hebben mede door internet toegang tot bijna onbeperkte kennis en nemen het gezag of gelijk van de overheid niet meer voetstoots aan. Ook nemen ze het heft meer in eigen handen en voeren taken uit die voorheen als 'voor de overheid' werden gezien.

Er hoort wel een belangrijke kanttekening bij dit verhaal: niet alle gemeenschappen zijn even krachtig. Niet alle inwoners zijn even goed op de gemeenschap aangesloten, sommige zelfs helemaal niet. Sommige Friezen dreigen van generatie op generatie buiten elke gemeenschap te vallen.

Krachtig

Wij willen deze periode bijdragen aan krachtige Friese gemeenschappen. In een rol die past bij de veranderende verschuivingen tussen maatschappij en overheid, en steeds krachtiger gemeenten. Dat doen we om te beginnen door zo min mogelijk in de weg te lopen. Waar zaken zonder ons goed gaan bemoeien we ons niet ongevraagd.

We verminderen regels en belemmeringen. Daarnaast ondersteunen we waar dat wenselijk is en ze ons vragen. Soms met geld, maar vaker nog met diverse vormen van hulp, kennis, advies, doorverwijzing en verbinding. In de ambitie 'een moderne provincie' leggen we uit wat we doen om het bovenstaande te bereiken. Waar gemeenschappen of individuen tussen wal en schip dreigen te vallen en een provinciale rol gepast is, ondersteunen we vooral indirect, via of minimaal samen met gemeenten. In onze aanbestedingen zorgen we dat we een goede werkgever zijn en geven 'social return' een belangrijke rol. We waken ervoor dat social return tot verdringing leidt.

Acties voor krachtige gemeenschappen:

1. ■ Het sociale domein

Het sociale domein is bij uitstek het domein van de gemeenten, en hun rol daarin zal de komende jaren door de decentralisaties alleen maar groter worden. Dat betekent niet dat wij als provincie geen aandacht voor sociale aspecten hebben.

Om te beginnen zorgen we voor een goede overdracht van onze voormalige taken op het sociale domein naar gemeenten. We zullen Provinciale Staten in het najaar van 2015 informeren over de stand van zaken. Op bepaalde terreinen 'maken we sommige zaken netjes af'. Zo zullen we de voortgang van de aandachtsgebieden in de Stellingwerven de komende jaren nog laten monitoren door het Fries Sociaal Planbureau. In algemene zin blijven we ten behoeve van gemeenten trends en bovenlokale problemen in het sociale domein signaleren. Dit doen we zelf of laten we anderen op ons verzoek doen.

Daarnaast spelen sociale aspecten door allerlei beleidsvelden heen. Daarom blijven

wij 'inclusief beleid' voeren. Dat houdt in dat we in al onze beleidsterreinen sociale aspecten integraal vervlechten. Speciale aandacht hebben we daarbij voor ouderen. Hun aantal neemt de komende jaren sterk toe en ook die vergrijzing werkt door in al onze beleidsterreinen¹.

Resultaat 1: bij al ons beleid houden we rekening met sociale aspecten en we geven speciaal aandacht aan ouderen.

2. ■ **Betrekken van iedereen**

Wij gaan ons lepen Mienskipsfûns de komende jaren mede inzetten als een kansenfonds. Daarmee ondersteunen we projecten die hen die buiten de Friese gemeenschappen dreigen te vallen, door geldgebrek of andere oorzaken, meer betrekken in of kansen geven op deelname. Om niet op de stoel van gemeenten te gaan zitten richten we ons daarbij op bovenlokale projecten. En dat doen we samen met gemeenten, via onze streekagenda's. Eén van de initiatieven die we willen ondersteunen is de Vrijwilligersacademie.

Sport is een belangrijk middel voor vele Friezen om in hun lokale gemeenschap deel te nemen. Topsport vormt een inspirerend voorbeeld voor velen, mede daarom hechten we aan de topsportstatus van Thialf en het Centrum voor Topsport en Onderwijs in Heerenveen.

Resultaat 2: via een kansenfonds komen tientallen projecten tot stand die Friezen nieuwe kansen geven op deelname en we ondersteunen de Vrijwilligersacademie.

3. ■ **Verlaging opcenten**

Een hele effectieve manier om de Friese gemeenschappen te versterken is dat ze meer geld te besteden krijgen, zeker na jaren van economische crisis. We verlagen de opcenten de komende jaren met 20 miljoen euro per jaar, zodat Friese burgers meer mogelijkheden hebben tot deelname aan de gemeenschappen waar ze deel van uitmaken of willen uitmaken. Zoals bekend leidt lastenverlichting ook tot werkgelegenheid, misschien wel de belangrijkste vorm van participatie.

Resultaat 3: de lasten voor Friezen gaan omlaag met 20 miljoen per jaar.

¹ Dit punt is door 50Plus aangegeven als belangrijk punt voor het coalitieakkoord.

2

Voor een toekomstbestendige economie

Onze inzet

We zorgen voor eenvoud. Regelingen en fondsen voor het Friese bedrijfsleven nemen in aantal, niet in omvang, af.

De resterende regelingen en fondsen zitten eenvoudiger in elkaar en helpen aanvragers sneller.

Meer Friese jongeren kunnen een academische studie doen in hun eigen provincie.

Het Friese bedrijfsleven heeft daardoor meer interessante academische kennis in de buurt.

Ook hebben Friese bedrijven, met nadruk ook het MKB, meer kans om goede plannen gefinancierd te krijgen.

Toeristen geven we de kans om Fryslân te ontdekken door de gratis OV-dagkaart.

Ambitie

De wereldwijde economisch crisis heeft de afgelopen jaren ook de Friese economie hard geraakt. Er is daarom alle aanleiding om de komende jaren veel aandacht te besteden aan herstel van die economie. Werk, werk, werk is een speerpunt. Dat willen we doen door te komen tot een toekomstbestendige Friese economie, die de uitdagingen van de 21ste eeuw aankan.

Voor ons bestaat zo'n toekomstbestendige economie uit een aantal zaken. Ten eerste gaat het om innovatie. Daarom zijn vernieuwende producten om ons te onderscheiden zo belangrijk, in bijvoorbeeld water- en zuiveltechnologie. We zijn het Land van Melk en Water en hebben op die terreinen een belangrijke en herkenbare internationale positie. We hechten grote waarde aan het innovatiecluster Drachten. We ondersteunen belangrijke spelers in innovatie - zoals Wetsus - ook de komende jaren.

We richten ons op sectoren met toekomst. Zo zijn bijvoorbeeld recreatie en toerisme en de zuivel wereldwijd groeisectoren, waarbinnen Fryslân grote kansen heeft en die, naast zeer geavanceerde producten, ook laagopgeleid werk verschaffen.

Een toekomstbestendige economie is ook een economie die in harmonie is met natuur en omgeving². Een duurzame economie die sociaal, ecologisch, economisch en technologisch bijdraagt aan een gezonde aarde met welvarende bewoners. Dit alles moet uiteindelijk leiden tot hoogwaardig werk voor Friezen. Het investeren in schone energie kan structureel profijt opleveren voor de Friese economie. Met extra banen in de maakindustrie en nieuwe nationale en internationale afzetmarkten.

Naast het aanmoedigen van innovaties, blijft ook de bestaande werkgelegenheid van groot belang, ook die bij overheden. Daarom maken we ons hard voor behoud van de Rijksdiensten in Fryslân.

Een belangrijk voertuig voor het stimuleren van zo'n toekomstbestendige economie is natuurlijk ons budget *Wurkje foar Fryslân*, waarmee wij grootschalig in die Friese economie investeren, vaak revolverend. We kijken opnieuw naar de richting van besteding van die miljoenen, om zo het grootste effect voor de Friese economie te bereiken en ervoor te zorgen dat elke Fries ervan kan profiteren.

Acties voor een toekomstbestendige economie:

4. ■ Innovatieplatform

Wij zien een duidelijke rol voor het innovatie platform Fryslân, waarin we samen met werkgeversorganisaties, kennisinstellingen, vakbonden en andere betrokkenen zoeken naar nieuwe innovaties.

Resultaat 4: We nemen deel in het Innovatieplatform Fryslân.

5. ■ Investeren in organiserend vermogen

De Friese economie draait voor het grootste deel op het midden- en kleinbedrijf. Door hun schaal en aard bevinden kleine bedrijven zich middenin de samenleving, tussen de mensen. Ze zorgen voor bedrijvigheid in de buurten, voor werkgelegenheid in dorpen en voor de leefbaarheid van het platteland. Zij voegen waarde toe aan mensen en omgeving.

We investeren daarom niet alleen in de grote kernen en economische zwaartepunten, maar ook daarbuiten in Fryslân. Wel gaat het grote aantal MKB-bedrijven ook gepaard met een bescheidener organiserend vermogen in de Friese economie dan elders. Kleine bedrijven hebben het vaak te druk voor iets anders dan hun dagelijkse praktijk. Wij gaan daarom het organiserend vermogen van de Friese economie versterken. Onder andere door nog actiever partijen met elkaar in verbinding te brengen. Samen met de bedrijven brengen we de sterke en zwakke kanten in beeld om zo gezamenlijk te bepalen waar onze ondersteuning gewenst is.

Vereenvoudiging en hulp

Vooraf kleinere bedrijven hebben het moeilijk om hun weg te vinden bij het aanvragen van subsidies of andere vormen van steun. Dat ligt in belangrijke mate aan ons. Als overheid hebben we de neiging zaken te ingewikkeld te maken. Goede bedoelingen leiden tot een oneindige aangroei van beleid, regelingen, fondsen, criteria, verordeningen, enzovoorts.

² Dit punt is door Grienslinks aangegeven als belangrijk punt voor het coalitieakkoord.

We gaan op twee manieren wat doen aan die ingewikkeldheid. Ten eerste door waar we dat zelf in onze macht hebben - bij onze eigen regelingen en fondsen - drastisch te vereenvoudigen. We dunnen het overvolle landschap aan fondsen en regelingen uit door samen te voegen. Van de resterende regelingen vereenvoudigen we de randvoorwaarden en criteria.

Daarnaast gaan we naast het MKB staan. We ondersteunen waar dat bij onze eigen regelingen nog nodig is, maar ook bij de middelen van anderen, ondernemers om hun weg te vinden als ze geld willen aanvragen, advies of andere ondersteuning willen. We richten één loket en kenniscentrum in voor alle aanvragen, voor zowel informatie over onze eigen fondsen als over die van anderen. Dat kenniscentrum geeft niet alleen advies vroeg in de innovatieketen, als prille ideeën ondersteuning nodig hebben. Het geeft ook advies bij latere stappen in die keten, zoals het omzetten van een idee in een verkoopbaar product.

Resultaat 5: minder regelingen en ondersteuning bij de regelingen die resteren.

6. ■ Investeren in het Friese bedrijfsleven

De economische crisis heeft ertoe geleid dat geld voor goede ideeën schaars is in Fryslân. Partijen die het geld nog hebben, zoals banken, zijn zeer terughoudend in het uitlenen. Daarom richten we een Friese ontwikkelingsmaatschappij (FOM) op. Om de Friese economie, met het MKB voorop, toegang tot investeringen te geven en daarmee de economie te versterken. Bestaande economisch getinte investeringsfondsen brengen we hierin zoveel mogelijk onder.

We bevorderen de export van Friese producten door handelsmissies te faciliteren, bedrijven naar Fryslân te halen en gezamenlijk met het bedrijfsleven de kansen voor export te verkennen. Het vervoer over water en in het bijzonder zeehaven Harlingen zijn van belang voor de Friese economie en export. We gaan gezamenlijk kijken naar mogelijkheden die havens te versterken. We voeren een maatschappelijke kosten baten analyse (MKBA) uit naar verbetering van de bereikbaarheid van de havens van Heerenveen en Drachten. Voor de sluis bij Kornwerderzand zetten we in op een brede sluis die de havens aan het IJsselmeer meer kansen biedt voor het bouwen en onderhouden van schepen. We gaan verder met de aanpak van de N358. Voor een betere en veiliger ontsluiting van het Ecommunity Park verdubbelen we de N381 verder tot Oosterwolde-Zuid.

Waar dit bijdraagt aan onze ambities benutten we de mogelijkheden om Europees geld toe te voegen aan onze eigen investeringen. We onderzoeken de diverse mogelijkheden tot versterking van onze lobby in Den Haag en Brussel.

Resultaat 6: er komt een Friese ontwikkelingsmaatschappij.

7. ■ Investeren in gezamenlijkheid

Economisch beleid is het effectiefst als alle betrokken partijen elkaar versterken. Daarom willen we samen met de Friese gemeenten economisch beleid ontwikkelen.

We kijken daarnaast met de Friese banenmotor F4, bij voorkeur in organisatie overstijgende projectgroepen, naar mogelijkheden om hun economische kernfunctie en onderlinge afstemming te versterken.

Waarbij we zorgen voor een goede verbinding tussen de economische ontwikkeling van stad en platteland, in de 'netwerkstad Fryslân'. Dat gezamenlijk beleid stemmen we af met Groningen en Drenthe en - met name als het gaat om Waddenfondsprojecten - ook met Noord-Holland.

Resultaat 7: We ontwikkelen samen met de Friese gemeenten economisch beleid.

8. ■ Investeren in onderwijs

In een economie die zich steeds meer ontwikkelt tot een kenniseconomie is onderwijs van cruciaal belang. Hoewel onderwijs geen provinciale kerntaak is zien wij vanuit dat economisch perspectief aanleiding om die waarde van met name hoger onderwijs in Fryslân verder te vergroten.

Zowel HBO- als academisch onderwijs zijn van groot belang. Ze dragen bij aan economische ontwikkeling en bieden ontwikkelingskansen. De afgelopen jaren hebben we als provincie hoger onderwijs en onderzoek gestimuleerd, in de vorm van Dairy Campus, Waddenakademy, Fryske Akademy en Wetusus. Belangrijk was de vorming van een netwerk van Universiteiten sinds 2011, University Campus Fryslân, of UCF. Nu is het tijd om een stap verder te verkennen door het ondersteunen van de zogenoemde '11e faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen'. Die 11e faculteit gaat bestaan uit meerdere masters bovenop de drie die er al zijn binnen UCF en moet leiden tot een langdurige inbedding en commitment van academisch onderwijs in Fryslân.

De 11e faculteit moet complementair zijn aan het huidige onderwijs- en onderzoeksaanbod in Fryslân. Ze moet samenwerken en afstemmen met de aanwezige kennis- en onderzoeksinstellingen. De masters moeten bijdragen aan vaardigheden en kennis die passen bij de sterktes en kansen van het Friese bedrijfsleven en de kenmerken van Fryslân. Dat moet leiden tot een keten van opleidingen vanaf het basisonderwijs tot aan universitair onderwijs die op elkaar maar ook op het Friese bedrijfsleven aansluiten. Ze dragen daardoor mede bij aan een goed vestigingsklimaat.

De doorontwikkeling van academisch onderwijs vergroot de kansen van HBO-studenten om binnen Fryslân door te stromen naar een academische studie, en van alle jongeren om academisch onderwijs te kunnen volgen in Fryslân. Als studenten of docenten slimme nieuwe zaken bedenken in Fryslân komen de resultaten, bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe bedrijven, ook ten goede aan Fryslân.

Als provincie zien we toe op realisering van bovenstaande doelen door te komen tot prestatie-indicatoren met bijbehorende passende financiële afspraken. Om te bepalen of de voorgestelde faculteit voldoet aan onze wensen, laten we de komende maanden een onderzoek naar de effecten van de 11e faculteit uitvoeren. Als dat positief uitvalt, willen we bijdragen aan de beginfase van deze 11e faculteit.

Resultaat 8: bij een positieve onderzoeksuitkomst komt er een 11e faculteit.

9. ■ **Investeren in toerisme**

Toerisme is op langere termijn een groeisector, en een waarin belangrijke veranderingen gaande zijn. De vergrijzing leidt tot een andere vraag en de digitalisering tot nieuwe mogelijkheden. Culturele Hoofdstad biedt de komende jaren natuurlijk grote kansen voor het toerisme, maar stelt ook eisen aan de sector.

In het licht van al die ontwikkelingen herijken we ons programma Gastvrij Fryslân. We investeren meer in structuurversterking en 'hardware' dan in marketing. We zetten extra in op cultuurtoerisme en kijken in het algemeen naar hoe de goede verbindingen met Culturele Hoofdstad te leggen zijn. Om het draagvlak voor het openbaar vervoer te vergroten en toeristen het gemak van het Friese openbaar vervoer te laten ervaren, krijgen toeristen die in Fryslân overnachten een gratis OV-dagkaart. We vinden het initiatief Holwerd aan zee een indrukwekkend voorbeeld van initiatief van onderop. We staan positief ten aanzien van onderzoek naar de haalbaarheid van dit initiatief.

Resultaat 9: er is een gratis OV dagkaart voor toeristen.

3

Voor vanzelfsprekende duurzaamheid

Onze inzet

De komende jaren nemen de diverse vormen van opwekking van duurzame energie zichtbaar toe.

Er komen niet meer windmolens bij dan in de bestaande en niet te wijzigen afspraken zijn opgenomen.

Elke Fries krijgt de kans om individueel of in groter verband mee te doen in duurzame energieopwekking.

Elke Fries krijgt de kans om zijn dorp of wijk energieneutraal en/of sociaal duurzamer te maken.

We verbeteren fiets- en wandelpaden.

Ambitie

Duurzaamheid is voor ons vanzelfsprekend een leidend principe. Het zorgt voor een indrukwekkende kentering. Duurzaamheid ontwikkelt zich op een breed front voor bedrijfsleven, instellingen, overheden en personen tot een natuurlijk onderdeel van ons dagelijks leven. Wij willen die vanzelfsprekendheid van duurzaamheid een extra impuls geven, om in 2050 te komen tot een fossielvrije en duurzame samenleving. Daarom stellen wij extra tussentijdse doelen voor 2025 naast de bestaande voor 2020 en 2050, en investeren om die ambitieuzere doelen ook te halen.

Daarnaast willen we de brede opvatting van duurzaamheid, die naast milieu en omgeving ook sociale duurzaamheid en welvaart omvat, in ere herstellen. We nemen daarom ook maatregelen om de sociale duurzaamheid en economische kracht van Fryslân te vergroten (zie daarvoor ook de ambities krachtige gemeenschappen en een toekomstbestendige economie).

Acties voor vanzelfsprekende duurzaamheid:

10. ■ Een duurzaamheidsambitie voor 2025

Voor 2020 hebben we al als doelstelling om in Fryslân 16% van onze duurzame energie duurzaam op te wekken en in 2050 moet de energievoorziening in Fryslân onafhankelijk van fossiele brandstoffen zijn. Wij doen daar op kortere termijn een schep bovenop. We willen in 2025 al 25% van de energie in Fryslân duurzaam opgewekt hebben. Een doel dat we niet op eigen houtje kunnen bereiken maar waarvoor we andere overheden, organisaties en bedrijfsleven nodig hebben.

In het realiseren van dat doel zetten we in op een brede energiemix en een integraal energieplan³ dat we gezamenlijk met de Friese samenleving organiseren. Binnen de brede energiemix zien we een aantal zaken als nog extra kansrijk. Zonne-energie speelt een belangrijke rol. Ook geothermie en warmtenetten vinden we veelbelovend, zeker voor industriële toepassing. We spannen ons in om Europa te laten meebetalen aan een proefboring.

De duurzaamste vorm van energieverbruik is geen energieverbruik. We gaan zowel met de industrie als in de woningsector naar (verdere) mogelijkheden tot energiebesparing kijken.

We zien veel toekomst in LED, waarin het Friese bedrijfsleven ook een sterke positie heeft. We ontwikkelen daarin programma's samen met bedrijven, om zo bijvoorbeeld benzinstations helemaal LED te laten verlichten. Mestvergisting kan een belangrijke bijdrage leveren. Ook Blue Energy zien we als een mooie kans om de duurzaamheid te versterken. We ondersteunen de wens van meerdere dorpen en wijken in Fryslân om in 2025 zelfvoorzienend in hun energievoorziening te zijn. Wij geven hen volop de ruimte om hier mee te experimenteren. En vanzelfsprekend is energiebesparing van groot belang. Naast onze rol als verbinder willen we meer gaan aanjagen. Dat gaat gepaard met financiële middelen, maar misschien nog belangrijker is ondersteuning van partijen: ze bij elkaar brengen, attenderen op mogelijkheden, hinderpalen wegnemen. We zien ook een rol als kennismakelaar, haler, bringer en verbinder van relevante informatie van binnen en buiten Fryslân. Ook hier willen we zoveel mogelijk aansluiten op bestaande maatschappelijke initiatieven en proberen die verder te brengen.

Resultaat 10: een integraal energieplan om in 2025 25% van onze energie duurzaam op te wekken is in uitvoering.

11. ■ Duurzaam vervoer

Innovaties zijn cruciaal bij het verhogen van duurzaamheid, en brengen direct en indirect werkgelegenheid met zich mee. Die mogelijkheden voor het creëren van welvaart en werk spelen voor ons een belangrijke rol in onze keuzes in ondersteuning.

Tenslotte kan duurzaamheid op lokale schaal ook deels een antwoord op bevolkingsdaling zijn. De winst van lokale energieopwekking kan terugkomen in (behoud van) lokale voorzieningen.

Ook in ons vervoerbeleid speelt duurzaamheid een belangrijke rol. In het openbaar vervoer staan we op het gebruik van duurzame brandstoffen en we blijven verder zoeken naar kansen om het openbaar vervoer te verduurzamen. Fietsen en wandelen zijn de duurzaamste vormen van vervoer. Mede door de elektrische fiets gebruiken mensen de fiets ook op langere afstanden steeds meer. Als provincie willen we dit optimaal faciliteren door zowel de woonwerk fietspaden als de meer recreatieve fietspaden goed te onder-

³ Dit punt is door D66 aangegeven als belangrijk punt voor het coalitieakkoord.

houden. Ook willen we samen met de Friese gemeenten investeren in nieuwe fietspaden. Gezamenlijk maken we een actieplan fiets en wandelen. Een investering in wandelpaden zorgt voor een recreatieve impuls en meer inkomsten in onze toeristische sector. Naast de waterrecreatie geldt Fryslân daardoor ook als wandel- en fietsprovincie.

Resultaat 11: Fryslân hoort bij de top 3 fiets- en wandelprovincies van Nederland.

12. ■ Windmolens en duurzame dorpen

Windenergie zien wij als een tijdelijke bijdrage aan het verduurzamen van de Friese economie. Maar windmolens hebben ook negatieve effecten op het landschap en de omgeving. We erkennen zowel het tijdelijk belang van windenergie als de schaduwkanten van windmolens. Daarom leggen we ons enerzijds neer bij het besluit 530,5 MW aan windenergie in Fryslân te realiseren. Wel dringen we er met kracht bij het Rijk op aan die molens niet in het IJsselmeer maar langs de Afsluitdijk te plaatsen.

Anderzijds is die 530,5 MW het maximum dat we in Fryslân aan windmolens accepteren. Nieuwe molens op land staan we niet toe. Het vervangen van afgeschreven molens op hun huidige locatie door molens van dezelfde hoogte houden we niet tegen. Bestaande molens saneren we niet. Saneren leidt ertoe dat molens elders op het land geplaatst moeten worden en dat willen we niet.

De gevolgen van de aanwijzing van de Rijkscoördinatierегeling willen we verzachten. In de dorpen en streken die rechtstreeks last krijgen van windmolens langs de IJsselmeerkust en bij de Kop van de Afsluitdijk ondersteunen we initiatieven om de toeristisch-economische sector te versterken. In heel Fryslân, met een zwaartepunt in de dorpen en wijken nabij de windmolens, steunen we projecten die de lokale duurzaamheid en leefbaarheid verhogen. Daarbij gaat het om duurzaamheid in brede zin. We ondersteunen projecten en ideeën die bijdragen aan vergroening, duurzame energieopwekking of – besparing als zonnepanelen, leenauto's en dergelijke. Maar ook initiatieven die de sociale duurzaamheid en cohesie vergroten, als bijvoorbeeld innovatieve vormen van buurtzorg of aanleg van volkstuinen. Daarmee brengen we ook onze nieuwe duurzaamheidsdoelstelling voor 2015 dichterbij.

We bekijken de mogelijkheden om die compensatie mede te betalen uit het rendement dat een in alle opzichten financieel verantwoorde deelname in Windpark Fryslân ons kan brengen. Een dergelijke deelname biedt ook de kans het voor dorpen en wijken mogelijk en makkelijk te maken om een of meerdere in het nieuwe windpark te plaatsen molens als 'dorpsmolen' aan te schaffen. Dan komt het rendement daarvan aan hun dorp of wijk ten goede. Er komt een onderzoek om na te gaan of omkering van de bewijslast bij de komst van windmolens kan leiden tot een betere en laagdrempeliger schaderegeling.

We zijn alleen bereid tot die deelname in ruil voor een goed rendement en zeggenschap. In dat geval kijken we ook naar mogelijkheden om het bestaande Fûns Skinne Fryske Enerzjy deels hiervoor te gebruiken. Als deelname tegen onze voorwaarden niet mogelijk is, dekken we de compensatie op een andere manier.

Resultaat 12: er komen tientallen duurzame dorpen. Er komen niet meer windmolens bij dan het afgesproken maximum van 530,5 MW.

We hebben in het begin van dit hoofdstuk ons duurzaamheidsoffensief geschetst. Dat offensief maakt Fryslân de komende jaren duurzamer. Het voorziet ons ook van een zelfverzekerd antwoord als ooit een nieuwe vraag tot plaatsing van windmolens van het Rijk mocht komen. Dat antwoord zal dan zijn: we hebben een veel betere aanpak met niet één idee, maar tientallen.

Voor een vitaal Frysk eigene

Onze inzet

Friezen kunnen gemakkelijker meedoen aan muziek, dans en toneellessen.

Elke Fries kan meegenieten van Culturele Hoofdstad in 2018 maar ook daarna blijven kunst en cultuur voor iedereen toegankelijk.

Alle Friezen krijgen meer gelegenheden om Fries te leren en te spreken, van de kinderopvang tot aan de universiteit.

Iedere overheidsinstantie in Fryslân is in het Fries te benaderen.

Omrop Fryslân blijft een Fries(talig)e omroep.

Elke Fries heeft toegang tot vernieuwde, levensvatbare kranten, sites en andere media.

Ambitie

Binnen Europa is meertaligheid de norm, zo ook in Fryslân. Maar die Friese taal vormt niet het enige 'Frysk eigene'. Fryslân is ook de provincie met veel kleine musea, een grote sociale samenhang, veel beoefenaars van amateurkunsten, lepenloftspullen en eigen Fryske sporten, zoals Frysk dammen en Fierljeppen. Fryslân is de mooiste provincie van ons land, dat willen we zo houden. Met veel cultuurhistorie en erfgoed, van oude melkfabrieken tot terpen en beschermde dorpsgezichten.

Dat de karakteristieke Fryske cultuur bloeit en ook buiten Fryslân op waardering kan rekenen bleek onder andere uit het toekennen van de titel Culturele Hoofdstad aan Leeuwarden. Maar ook de opening van het Fries museum en het winnen van de museumprijs 2015 voor dit museum laten zien dat de Friese cultuur en het Friese erfgoed ertoe doet.

Dat Frysk eigene is waardevol, maar niet onveranderlijk. De Friese taal verandert onder invloed van nieuwe media en het daarbij behorende taalgebruik, cultuuruitingen digitaliseren, sporten veranderen. Wij willen het goede aan het Frysk eigene behouden, onder gelijktijdige aanpassing aan het nieuwe. Wij zien digitalisering als een kans voor de Friese taal.

Concrete acties voor een vitaal Frysk eigene:

13. ■ Cultuurdeelname

Mede om Culturele Hoofdstad tot een succes te maken, investeren we de komende jaren fors in cultuur. Ook vinden we het van groot belang dat iedereen de gelegenheid heeft om zowel te genieten van, als mee te doen aan cultuur. Daarom komen wij met een stimuleringsmaatregel voor muziek-, dans- en toneellessen. Hiervoor is ook het lepen Mienskipsfûns te gebruiken. Het culturele erfgoed willen we restaureren en herbestemmen, zodat het ook functioneel gebruikt kan worden en toegankelijk blijft voor een breed publiek. Op deze manier willen we cultuurtoerisme in Fryslân ook versterken.

Resultaat 13: meer Friezen nemen deel aan muziek-, dans- en toneellessen.

14. ■ Kulturele Haadstêd Ljouwert-Fryslân 2018

Culturele Hoofdstad is zonder twijfel de belangrijkste culturele gebeurtenis van de komende jaren in Fryslân. Culturele Hoofdstad zien we als een breed volksfeest waaraan heel Fryslân, jong en oud, kan en wil meedoen. Breed ook in de verbinding met belangrijke bestaande culturele evenementen als de Admiraliteitsdagen, Elfstedentocht, Heamiel, Sail Harlingen, Sneekweek etc. Breed in de spreiding over dorpen en steden over heel Fryslân. Breed in de inhoudelijke verbinding met allerlei andere activiteiten en beleidsterreinen. Culturele Hoofdstad geeft een meerwaarde aan de (culturele) evenementen die we hier al kennen.

We staan volledig achter Culturele Hoofdstad en beschouwen het mede als onze taak om er een groot succes van te maken. We houden de vinger aan de pols om te voorkomen dat geld uitgegeven wordt dat er niet is. We zullen daarvoor de al in het proces voorziene ijkmomenten gebruiken.

Nog belangrijker dan het evenement zelf zijn de blijvende effecten ervan. Die effecten spelen zich naast vanzelfsprekend het culturele terrein ook nog op vele andere terreinen af. Voor ons ligt het zwaartepunt op drie van die blijvende effecten van Culturele Hoofdstad:

- *Versterking van de economie.* KH18 moet leiden tot duurzame versterking van de Friese economie. We gaan actief met bedrijven kijken welke toegevoegde waarde KH18 voor hen zou kunnen betekenen, en vice versa. Culturele Hoofdstad is ons vliegwiel om het Friese bedrijfsleven in contact te brengen met nieuwe markten in nieuwe landen. Samen met vertegenwoordigers van dat bedrijfsleven gaan we Friese bedrijven vragen op welke terreinen en in welke landen ze exportkansen zien. Ambassadeurs, ministers en (potentiële) klanten uit die landen nodigen we vervolgens uit bij Culturele Hoofdstad. Om het netwerk van Friese ondernemers en uiteindelijk hun export te vergroten.

- *Versterking van het Fries en het Frysk eigene.* Binnen de culturele erfenis benadrukken we de versterking van het gebruik, de kwaliteit en de populariteit van het Fries en het 'Frysk eigene' in onze cultuur. Een voorbeeld hiervan is het project Lan fân taal, dat we verder willen uitbouwen binnen en buiten Culturele Hoofdstad.
- *De brede culturele resultaten.* Voor ons is belangrijk dat het programma van Culturele Hoofdstad naast topkunst ook kunst omvat die grote delen van de bevolking zowel tot het genieten ervan als deelname erin verleidt. Culturele Hoofdstad moet blijvend leiden tot meer kinderen en volwassenen die in aanraking komen met cultuur en tot een blijvende versterking van het culturele veld in Fryslân. We gebruiken onze positie als partner en medefinancier van KH18 om het belang te benadrukken dat iedereen ook na 2018 mee kan en wil doen aan culturele activiteiten. Met de partijen in het culturele veld, onze partners in Culturele Hoofdstad en onze medeoverheden kijken we naar welke mogelijkheden zij kunnen bieden in muziekscholen, cultuurcentra en dergelijke.

Resultaat 14: Culturele Haadstêd 2018 wordt een feest voor iedereen met blijvende effecten.

15. ■ Het Fries

Het Fries is voor de Friezen meer dan een taal alleen. Het bepaalt mede onze identiteit. Het zorgt voor verbinding en herkenning. We dragen de verantwoordelijkheid en zorgplicht voor de Friese taal en cultuur samen met het Rijk, en hechten er ook aan daar samen invulling aan te geven.

Maar in deze tijd kan vrijwel niemand meer toe met één taal. Op school, in het dagelijks leven, op internet lopen talen doorelkaar en switchen zeker jongeren terloops van Fries, naar Nederlands en Engels. Daarom blijven we vol inzetten op meertalig onderwijs in kinderopvang en op de basisschool. Op elke basisschool hoort het Fries thuis. We dagen basisscholen uit om de eindtoets Fries af te nemen. Als provincie komen we met de Grutte Pier prijs, voor de school of klas die de hoogste score heeft op die toets.

We gaan de positie van het Fries ook in het middelbaar onderwijs versterken, totdat Fries van de kinderopvang, basisschool, voortgezet onderwijs tot in het HBO en WO onderwijs te volgen is. We onderzoeken samen met Friese leerlingen en scholen of en hoe het Fries bijvoorbeeld als keuzevak een steviger positie kan krijgen in het middelbaar onderwijs. We kijken hoe we digitale leermiddelen hier een rol in kunnen laten spelen.

We bevorderen dat de verschillende overheden in Fryslân ook zelf het Fries actief gebruiken. Friezen gebruiken veel eerder Fries bij een overheid die dat zelf ook doet. In de Wet gebruik Friese taal is opgenomen dat ook decentrale overheden⁴ een zorgplicht voor de Friese taal en cultuur hebben. We gaan dit regelen samen met gemeenten en andere overheidsorganen (zoals de Rechtbank Noord-Nederland). Als provincie geven we hier het goede voorbeeld in.

Wij gaan, mede naar aanleiding van het grote taalonderzoek van de Fryske Akademy, bovenstaande en andere maatregelen onderbrengen in een overkoepelend Deltaplan Frysk. Dat plan moet leiden tot het op een positieve manier versterken van de verankering van de tweede Rijkstaal.

Resultaat 15: een Deltaplan Frysk versterkt de positie van de Friese taal.

⁴ Met uitzondering van Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf.

16. ■ Omrop Fryslân

Omrop Fryslân is voor ons een belangrijke peiler onder het gebruik van de Friese taal. Een zelfstandige positie van de Omrop is daarvoor onmisbaar. Wij willen daarom het Rijk houden aan de afspraken zoals die in de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer benoemd zijn. Met als uitgangspunt het advies van de Commissie Borging Friese taal in de media (commissie Hoekstra) willen we een wettelijke verankering van de positie van de Friese taal en Omrop Fryslân in de mediawet, inclusief de financiële dekking. De samenwerking van de Friese mediabedrijven zien wij als een positieve ontwikkeling.

Media zijn wereldwijd volop in transitie. Het internet heeft de basis onder de bedrijfsvoering van veel bestaande media verzwakt. Het zoeken naar nieuwe bedrijfsmodellen is in volle gang. Maar ook de functie en vorm van media is volop aan verandering onderhevig. Wij hechten aan een gezond medialandschap, ook als noodzakelijke controle op de politieke macht. We kijken daarom hoe we de transitie binnen de Friese media waar nodig kunnen helpen mogelijk te maken.

Resultaat 16: Omrop Fryslân blijft behouden als een zelfstandige omroep.

Voor een dynamische omgeving in de mooiste provincie

Onze inzet

- De (oudere) inwoners van Fryslân kunnen gemakkelijker een bij hen passende woning vinden.
- Er blijven voldoende voorzieningen in de buurt, zij het misschien niet meer in eigen dorp.
- Zorgvoorzieningen blijven goed verspreid over de provincie.
- Steeds meer Friezen hebben toegang tot snel internet.
- Friezen kunnen met één trajectkaart reizen door heel Noord-Nederland.
- Wegen zijn nog beter onderhouden en veiliger.
- Boeren krijgen ondersteuning in hun streven meer rekening te houden met natuur.
- De bestaande natuurgebieden worden mooier.

Ambitie

Een leefbare omgeving is voor ons een omgeving waarin het plezierig verblijven is, door mooie natuur of een plezierige woonomgeving. Het is een omgeving waarin werk is of nabij is. Het is een omgeving die niet geïsoleerd is, die fysiek en digitaal goed te bereiken is. Het is ook een omgeving waarin die zaken in balans zijn, waarin landbouw en natuur elkaar versterken, werken en wonen elkaar niet storen, zorg en wonen gecombineerd kunnen worden.

In Fryslân is de zorg voor die omgeving van groot belang. Niet voor niets zijn we sinds 2010 officieel de Mooiste Provincie van Nederland. Die titel hebben we niet behaald door elke ingreep in de omgeving te weren, maar door deze zo verantwoord mogelijk te doen. Uiteraard spreekt uit die titel ook de waardering voor hoe zorgvuldig de Friese bevolking met haar omgeving omgaat.

Een leefbaar platteland

Fryslân is bekend vanwege zijn fraaie en vitale platteland. Het platteland kent ook zijn bedreigingen, in de vorm van vergrijzing, bevolkingskrimp en verlies aan (economische) vitaliteit. Om de vitaliteit van het platteland te behouden en de gevolgen van krimp te verzachten zijn de leefbaarheid van het platteland en de aanwezigheid of nabijheid van werk van groot belang.

Onze invalshoek is ook hier de kracht van gemeenschappen zelf. We willen zo veel mogelijk aansluiten bij initiatieven, wensen en kwaliteiten van mensen, dorpen en regio's. Soms is onze grootste bijdrage niet in de weg lopen. Soms zal het adviseren en begeleiden zijn, soms struikelblokken weghalen en soms geld.

We willen meer verbinden dan regisseren, meer helpen dan sturen. Dit willen we eenvoudig doen, via één loket. Waar de kracht van gemeenschappen hapert gaan we actiever op zoek naar mogelijkheden om die kracht te vergroten. Waar geld nodig is, dragen we voor de grotere projecten bij via de streekagenda's, voor de kleinere projecten die echt van onderop komen via ons Iepen Mienskipfûns.

Wat we doen, doen we bovenlokaal, samen met of via gemeenten. Gemeenten nemen de laatste jaren in aantal af en kennen daardoor gemiddeld een grotere omvang. Ze krijgen meer taken en bestuurskracht. Daardoor past ons nog meer bescheidenheid. Meestal verloopt onze ondersteuning van gemeenschappen indirect, via die gemeenten, minimaal samen met hen. Wij gaan niet op hun stoel zitten, maar helpen waar dat kan en gewenst is. We zien onze bijdrage onder andere in het helpen bereiken van samenhang, gemeenten bijeenbrengen om samen te onderhandelen, plannen te maken en vooral uit te voeren.

Acties voor een dynamische omgeving in de mooiste provincie:

17. ■ Inzet voor platteland

We werken samen met gemeenten en anderen waaronder VNO-NCW, MKB en onze zuivel-industrie in de Friese regio's via streekagenda's. Maar ook de samenwerkingsagenda's met de 'grote vier' hebben hun uitwerking op het Friese platteland. We leggen een sterkere verbinding tussen die agenda's en kijken of we tot nieuwe vormen van samenwerking kunnen komen.

Ons Iepen Mienskipfûns zetten we in om initiatieven van onderop te ondersteunen die de leefbaarheid vergroten.

Resultaat 17: de bestaande agenda's voor stad en platteland zijn verbonden.

18. ■ Voorzieningen

Voor de leefbaarheid van het platteland zijn voorzieningen van groot belang. We ondersteunen gemeentelijk overleg om hun gezamenlijk voorzieningenniveau krimpbestendig te maken. We geven de ruimte om ook in kleine kernen bedrijvigheid mogelijk te maken. Recreatie en toerisme bieden goede kansen voor werk dichtbij. De verdere ontwikkeling daarvan blijven we ondersteunen.

Maar soms is niet werk in het dorp zelf, maar in de grotere kern in de buurt de beste keuze om de economische kracht en leefbaarheid van het platteland te behouden. Samen met betrokkenen willen we de sterktes/zwaktes in de gemeenschappen in beeld brengen om gezamenlijk te bepalen waar onze ondersteuning gewenst is.

Resultaat 18: alle gemeenten in Friese krimpregio's hebben overeenstemming met hun relevante buurgemeenten over de verdeling van voorzieningen.

19. ■ Zeggenschap zorgvoorzieningen

Zorgvoorzieningen zijn zeer belangrijk voor de aantrekkelijkheid van een streek. Voor een goede spreiding van zorgvoorzieningen is een goede samenwerking en afstemming nodig tussen alle betrokken partijen. De verantwoordelijkheid voor de spreiding van zorgvoorzieningen ligt nu bij het Rijk. Wij dringen er als provincie op aan meer te zeggen te krijgen over de spreiding van zorgvoorzieningen voor onze inwoners en we streven naar een spreidingsplan voor zorgvoorzieningen in Fryslân.⁵ Dit willen we opstellen samen met zorgverzekeraars en Rijk. We zien hier een centrale rol voor Zorgbelang. Deze organisatie blijven we de komende jaren steunen.

Resultaat 19: We hebben meer zeggenschap over de spreiding van zorgvoorzieningen en blijven zorgbelang steunen..

20. ■ Digitalisering

Waar ooit het platteland veraf was, is nu door digitalisering veel dichtbij. Daarbij is een goede digitale ontsluiting van groot belang, om het platteland economisch en sociaal aantrekkelijk te houden. We versnellen daarom het tempo waarin we de 'witte vlekken' in Fryslân voorzien van breedband of glasvezel internet. Naast de digitale ontsluiting blijft voor een vitaal platteland ook de fysieke bereikbaarheid van kernen en voorzieningen van groot belang. Daarbij is niet alleen openbaar vervoer, maar zijn alle (nieuwe) vormen van vervoer van belang.

Resultaat 20: we versnellen de uitrol van breedband.

21. ■ Woningbestand

Vergrijzing en bevolkingskrimp kleuren de komende jaren in sterke mate (grote delen van) het Friese platteland. Dat heeft gevolgen voor zowel de aantallen als soorten woningen die nodig zijn. Via ons herstructureringsfonds ondersteunen we het opknappen van woningen waar dit nodig is. Net als we het weghalen van woningen ondersteunen waar dit gewenst is.

Dit is de komende jaren, net als woningbouw, nog meer maatwerk dan voorheen, toegespitst op het gebied. Om vooral ouderen niet allemaal naar de voorzieningen van de stad te zien vertrekken, zijn zorgvoorzieningen en dorpshuizen van groot belang. Flexibele mantelzorgwoningen maken het mogelijk dat ouderen in het gebied blijven wonen en daarnaast ook jongeren hun plek kunnen vinden.

Resultaat 21: het Friese woningbestand past beter bij de veranderende bevolkingsopbouw.

22. ■ Een omgeving met landbouw en natuur in balans

De Friese landbouw is van grote waarde en meerdere sectoren in die landbouw behoren tot de wereldtop. Zowel de Friese landbouw als de wereld om die landbouw heen is sterk in verandering. De landbouw als economische motor blijft voor ons van groot belang. De melkquota zijn losgelaten, de vraag naar zuivel vanuit andere delen van de wereld neemt sterk toe, klimaatverandering heeft zijn gevolgen voor de landbouw. De Friese landbouw is over een breed front bezig aan een kanteling naar een meer 'natuurinclusieve' landbouw⁶: inclusief de aandacht voor natuur die van

oudsher bij de landbouw hoort, inclusief het bieden van vormen van zorg, inclusief steeds duurzamer boeren.

We ondersteunen die ontwikkelrichting naar een landbouw die zowel economisch gezond is, exporteert, duurzaam in brede zin is en in veel opzichten koploper in de wereld is. We zorgen voor deling van kennis hierover. Onder andere via de Dairy Campus. Ook via het initiatief Living Lab gaan we tijdelijk deze transitie van de landbouw ondersteunen. Bij een inclusieve landbouw hoort voor ons ook het uitgangspunt dat de Friese landbouw grondgebonden is.

Ons algemene uitgangspunt is dat het Friese landbouwareaal de komende jaren niet verder terugloopt. Naast de al aangewezen gebieden in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) gaan we geen landbouwgrond meer omzetten in natuur, en ook in die gebieden onteigenen we geen landbouwgrond voor natuur. We gaan ook geen nieuwe ecologische verbindingzones buiten de EHS aanleggen. Waar we binnen de EHS landbouwgrond opkopen, stimuleren we zoveel als mogelijk het teruggeven van het label landbouw aan goede landbouwgrond met natuurbestemming buiten de EHS.

Om zoveel en zo mooi mogelijke natuur te krijgen voor ons geld zetten we de komende jaren in op meer (vernieuwend) beheer voor minder geld. We kopen alleen natuur aan als we niet alleen daarvoor het geld hebben, maar ook om het goed in te richten en te beheren. We ondersteunen het initiatief om te komen tot een Weidevogellectoraat.

We verrichten de komende jaren aanzienlijke (financiële) inspanningen om Fryslân nog mooier te maken, en de balans tussen economie, landbouw, natuur en landschap te herstellen. We willen ook niet doorschieten in die balans.

Resultaat 22: er is herstel van de balans tussen landbouw en natuur.

23. ■ Kennis en innovatie in de agrarische sector

Er is veel kennis in en rondom de Friese landbouw, op wereldniveau vooroplopend, zoals in de Dairy Campus en binnen het programma van de Dairy Chain. Maar die kennis komt niet altijd even makkelijk bij de Friese boeren en zuivelbedrijven terecht. We helpen de komende jaren die kennis beter te ontsluiten en naar hen toe te brengen. Daar zetten we onder andere de Dairy Campus actiever voor in. Fryslân kent ook hoogwaardige akkerbouwbedrijven. Deze zijn samen bezig om de pootaardappelen steeds verder te ontwikkelen en willen hiervoor een Akkerbouw Academie (Crop chain) opzetten. Wij zijn blij met deze ontwikkeling en blijven die steunen.

Resultaat 23: er is een Akkerbouw Academie tot stand gekomen.

24. ■ Regeldruk landbouw

Een interessante ontwikkeling in de Friese landbouw, net als elders in Fryslân, is de sterke opkomst van gezamenlijk initiatief van onderop om tot die inclusieve landbouw te komen. We zien dat bijvoorbeeld in de zeven gebiedscollectieven voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, in initiatieven van boeren om gezamenlijk aan waterbeheer te doen.

Net als op andere terreinen hanteren we ook in de landbouw het uitgangspunt dat waar dingen in overleg en uit eigen initiatief goed gaan, wij vertrouwen geven

⁵ Dit is onderdeel van het zorgplan dat de PvdA aangaf als belangrijk voor het coalitieakkoord.

⁶ Dit punt is door Partij voor de Dieren aangegeven als belangrijk punt voor het coalitieakkoord.

en niet in de weg lopen. Daarnaast ondersteunen we het eigen initiatief vanuit de landbouw door drempels te voorkomen en waar ze er zijn weg te halen. We leggen geen eigen regels op Europese of landelijke regels. We ondersteunen landbouwers in het omgaan met die Europese en landelijke regels en we lobbyen voor verwijdering ervan waar deze geen aantoonbaar doel dienen. Waar ons eigen beleid op andere terreinen dan landbouw in de weg zit van goede ideeën of initiatieven, onderzoeken we de mogelijkheid van beleidsluwe zones, tijdelijke 'beleidsvakanties' of zelfs afschaffing van dat beleid. Waar we niet aan regels ontkomen, zoals in het agrarisch natuurbeheer, maken we die zo eenvoudig mogelijk.

Resultaat 24: we leggen geen eigen regels op naast de bestaande regels voor landbouw.

25. ■ Overlast door ganzen

Bepaalde diersoorten brengen de landbouw soms grote schade toe. Muizen vormen een bekend voorbeeld, de schade door dassen neemt ook toe. Maar de bekendste en grootste veroorzaker van schade zijn ganzen. De overlast van ganzen bestrijden we nu door ganzen te laten afschieten, waarbij wel twee maanden 'winterrust' is ingebouwd. Waar toch schade voor boeren optreedt compenseren we deze. We onderzoeken de komende tijd de structurele oorzaken van de ganzenschade en kijken of er ook andere aanpakken mogelijk zijn. In 2016 evalueren we onze aanpak van de ganzenschade. Als er dan geen substantiële verlaging van de schade is, blijft in ieder geval de winterrust maximaal 2 maanden.

Resultaat 25: er is een drastische afname van de ganzenschade.

26. ■ Water

Water is van levensbelang. Het is voor ons een bron van leven en kennisontwikkeling. Maar soms ook een bron van zorg, als het op dreigt te raken, leidt tot overstromingen of vervuiling. We voeren ons maatregelenpakket voor de Kaderrichtlijn Water uit. We dragen bij aan het Deltaprogramma. We blijven de hele waterketen versterken. Ook hier zorgen wij voor de verbinding tussen partijen en dat doen we samen met de inwoners van Fryslân, het Wetterskip en het Rijk. We maken een nieuw waterhuishoudingsplan dat voorsorteert op de later in deze periode te verschijnen Omgevingsvisie.

Resultaat 26: de Friese waterketen versterkt verder.

27. ■ Omgevingswet

Een belangrijke ontwikkeling voor de Friese omgeving de komende jaren is de komst van de Omgevingswet. Op grond van die wet maken we de komende jaren een Omgevingsvisie. Die integreert allerlei vormen van beleid met ruimtelijke consequenties. We gebruiken die nieuwe omgevingsvisie als lakmoesproef voor de manier waarop we in deze coalitie met samenwerking willen omgaan. Daarbij gaan we uit van de kracht van Friese gemeenschappen en komen tot minder beleid en regels.

Resultaat 27: de komende omgevingsvisie komt op een moderne manier tot stand en leidt tot terugdringing van de hoeveelheid beleid en het aantal regels.

28. ■ Veenweide

Het veenweidegebied is een unieke vorm van natuur en agrarische bedrijvigheid. Die willen we beide zoveel mogelijk behouden. De oxidatie van het veen leidt behalve tot natuurschade ook tot CO₂-uitstoot, de noodzaak dijken te verhogen, enzovoort. We hebben met de partijen in het gebied een Veenweidevisie opgesteld over een aanpak om het verdwijnen van het veen te vertragen. Die hanteren wij als uitgangspunt. In de uitwerking van die visie willen we zoveel mogelijk vertrouwen op groepen en collectieven uit het gebied zelf.

Resultaat 28: we behouden zoveel als mogelijk het veenweidegebied.

29. ■ Een bereikbare omgeving

In een leefbare provincie is het ook gezond, veilig en snel reizen. Wij investeren in een verkeersveilig wegennet voor auto's en fietsen. We verhogen, onder andere om veiligheidsredenen, het onderhoudsniveau van wegen van 6 naar 7. We pakken de onveilige kruisingen Wommels Noord en Zuid, Bolsward Noord en Burgwert bij de N359 aan. Daarnaast zorgen we voor betere oversteekplaatsen, duidelijke markering en kijken waar investeringen te koppelen zijn aan duurzame innovatie, zoals Solar LED-verlichting in wegen.

Resultaat 29: wegen zijn beter onderhouden en veiliger.

30. ■ **Skarster Rien**

Het Friese wegennet is bijna af. Er mist echter nog een grote schakel. Dat is een aquaduct in plaats van de huidige brug Skarster Rien bij de A6. Het Rijk is hiervoor verantwoordelijk maar we staan positief tegenover een voorfinanciering van dit aquaduct. We verbeteren de rondweg Lemmer.

Resultaat 30: het aquaduct Skarster Rien staat weer op de Rijksagenda en de doorstroming op de rondweg van Lemmer is verbeterd.

31. ■ **Openbaar vervoer**

Het openbaar vervoer vormt een belangrijke schakel in de verbinding van Fryslân met de rest van de wereld. We zetten ons in voor zo goed mogelijke verbindingen met de Randstad, zowel over de Afsluitdijk als via Zwolle. Wij zien kansen voor een goede verbinding van Harlingen, over Groningen, tot aan Hamburg van belang voor export en toerisme.

Elektrificatie van het spoor in Fryslân is voor ons van groot belang. Bij nieuwe aanbestedingen stimuleren we goed werkgeverschap in het openbaar vervoer door niet alleen een economisch, maar ook sociaal rendabel bestek (social return) te vragen.

Samen met onze buurprovincies onderzoeken we of een Noordelijke OV-trajectkaart⁷ meerwaarde heeft. We onderzoeken of wij de verantwoordelijkheid kunnen krijgen voor de aanbesteding van de veerdiensten naar onze eilanden. Dat doen we om een goede bereikbaarheid met de eilanden te garanderen en kansen voor een betere aansluiting van andere vormen van openbaar vervoer op de veerdiensten te benutten.

Resultaat 31: er is een Noordelijke OV-trajectkaart.

32. ■ **Waterwegen**

Vervoer over water is een duurzame manier van vervoer waar we de komende jaren in investeren. De bruggen Dronrijp, Ritsumasyl en de bocht Franeker in het Van Harinxmakanaal passen we aan, zodat er grotere binnenvaartschepen, Klasse V, doorheen kunnen varen, zonder het hele kanaal naar klasse V te brengen. We praten met het Rijk over de verbreding van de Tsjerk Hiddessluizen in Harlingen.

Resultaat 32: het Van Harinxmakanaal is bevaarbaar voor Klasse V schepen.

33. ■ **Een gezonde bodem**

Fryslân is een van de schoonste provincies in Nederland. Dat geldt ook voor de Friese bodem. We willen dat zo houden. Geen vreemde stoffen in de Friese bodem, bijvoorbeeld om schaliegas te winnen of CO2 op te slaan. In onze adviezen aan het Rijk is het uitgangspunt: geen nieuwe gasboringen. We juichen toe dat het Rijk op korte termijn lijkt over te gaan tot omkering van bewijslast: niet degene met schade moet aantonen dat die door de gaswinning is ontstaan, maar de gaswinner moet aantonen dat dat niet zo is.

De zoutwinning in Fryslân verplaatst zich over enkele jaren van het vasteland naar onder de Waddenzee. Na die verplaatsing hanteert het Rijk bij zoutwinning het 'hand aan de kraan principe'. Volgens dat principe is er doorlopend zicht op of er nadelige gevolgen of schade dreigen op te treden. Als dat het geval is, moet de kraan snel (deels) dicht. Wij dringen erop aan dat dit principe ook al voor de verplaatsing geldt. We houden de vinger aan de pols over de gevolgen van zoutwinning de komende jaren.

Resultaat 33: er vindt geen opslag van vreemde stoffen in Friese bodem plaats.

⁷ Dit punt is door de ChristenUnie aangegeven als belangrijk punt voor het coalitieakkoord.

6

Voor een modern provinciaal bestuur

Onze inzet

Als de Friezen contact met ons willen dan kan dat via één loket. We reageren veel sneller en flexibeler op hun initiatieven en vragen.

Als we als provincie iets willen veranderen, doen we dat altijd in overleg met de Friezen.

Als Friese burgers of bedrijven een taak die we als provincie nu uitvoeren beter en/of goedkoper denken te kunnen uitvoeren, krijgen ze van ons die kans.

Inwoners krijgen meer toegang tot onze gegevens en de kans om daar zelf mee aan de slag te gaan of zelfs geld aan te verdienen.

De Friezen die van ons subsidie ontvangen of (wiens bedrijven of organisaties) onder ons toezicht staan, hebben minder last van bureaucratische controles.

Ambitie

De wereld om ons heen verandert snel. Minder maar grotere gemeenten, met meer taken. De samenleving digitaliseert en versnelt. De Friese gemeenschappen regelen steeds meer zaken zelf waarvoor voorheen de overheid was. Ook hebben overheden minder uit te geven. We passen onze bestuursstijl aan aan de veranderende wereld. Uit noodzaak, maar ook uit overtuiging.

De wereld in

We gaan Fryslân in en ons oor te luisteren leggen, ook als eigen beleid of uitvoering daarvoor niet meteen aanleiding is. We kijken wat elders leeft en doen er ons voordeel, bieden hulp aan als we die denken te kunnen bieden.

Maar we gaan ook veel meer buiten Fryslân en ook Nederland kijken. We trekken de wereld in en halen de wereld naar ons toe, zowel mensen als ideeën. We helpen onze producten over de hele wereld te brengen. We onderhouden contacten door onze meertaligheid, delen onder andere onze Water-, zuivel- en akkerbouwkennis en we halen bedrijven en vertegenwoordigers landen naar ons toe. Culturele Hoofdstad vormt daarvoor natuurlijk een unieke aanleiding en kans.

Bij een meer naar buiten gerichte blik hoort ook een goede lobby. We oriënteren ons op mogelijkheden voor versterking van onze lobby in Brussel en Den Haag. We willen ook meer samenwerken met andere plattelandsprovincies in Nederland in onze lobby richting het rijk, en meer aandacht voor plattelandsproblematiek binnen het Interprovinciaal overleg (IPO).

Vertrouwen en vereenvoudiging

Belangrijk in onze bestuursstijl is het streven zaken voor de wereld om ons heen transparanter en eenvoudiger te maken. Om te beginnen willen we af van de gebruikelijke reflex van een overheid, zeer goedbedoeld, om bij elk probleem de oplossing naar zich toe te willen trekken. Door die reflex hebben we de wereld als overheid soms erg ingewikkeld gemaakt. Goede bedoelingen hebben geleid tot een oneindige aangroei van beleid, regelingen, fondsen, criteria, verordeningen, enzovoort. Wij willen daarin een trendbreuk bereiken: minder beleid, minder regelingen, minder fondsen, minder criteria en verordeningen.

Dat doen we door te werken vanuit vertrouwen. In toezicht en controle op subsidies is dat het uitgangspunt. We vermijden onnodige regels en controles. Aan de voorkant voegen we zaken samen en vereenvoudigen ze. Uitvoering staat centraal.

Acties voor een modern provinciaal bestuur:

34. ■ Beperken regeldruk

Waar we beleid of regels kunnen afschaffen, doen we dat. Waar het nog wel nodig is formuleren we beleid of regels zo kort en kernachtig mogelijk. We gaan dit het eerst laten zien in onze aanstaande nieuwe omgevingsvisie.

Resultaat 34: er is een vermindering van beleid en regels.

35. ■ Van onderop

We geloven in de eigen kracht van mensen en sociale verbanden. Soms is de overheid helemaal niet nodig. Als de gemeenschap er zelf uitkomt doen we niets. Sterker, we geven (verbanden van) burgers ook het recht om provinciale taken over te nemen als zij het denken beter en/of goedkoper te kunnen, het zogenaamde Recht op uitdaging (Right to Challenge).

We geven de buitenwereld ook meer inzicht in wat we doen, door waar dat past in nieuwe processen meteen de mogelijkheid van 'open data' mee te nemen. Dat vergroot onze transparantie naar de gemeenschap, maar biedt ook kansen voor anderen om die data te gebruiken in nieuwe producten (apps).

Resultaat 35: (verbanden van) burgers hebben het Recht op uitdaging.

36. ■ Bestuurskracht gemeenten

Ook ten aanzien van de gemeentelijke bestuurskracht laten we het initiatief waar dat hoort: bij de Friese gemeenten zelf. Op een aantal plekken in onze provincie zien wij concrete initiatieven om die bestuurskracht te versterken. Wij faciliteren initiatieven die bijdragen aan het tot stand brengen van een toekomstbestendig lokaal bestuur.

Als organisaties, burgers of gemeenten ons wel nodig hebben, faciliteren we bij voorkeur initiatieven van henzelf. We doen een zo maximaal mogelijk beroep op de kracht van de Friese gemeenschappen. We verbinden partijen met elkaar. Als zaken een extra impuls kunnen gebruiken stimuleren we die, niet om het over te nemen maar om te versterken.

Resultaat 36: herindeling van gemeenten gebeurt alleen op initiatief van gemeenten.

37. ■ Samen met anderen

Onze eerste vraag voordat we in actie komen is: zijn we hier nodig, hebben we iets bij te dragen? Als het antwoord - niet alleen van onszelf maar ook van anderen - ja is, gaat het erom hoe we bijdragen. Dat doen we per definitie in samenwerking. Samenwerking met het Friese bedrijfsleven om economische ontwikkeling tot stand te brengen, samenwerking met gemeenten als de eerste overheid, met burgers in hun en onze initiatieven. We zoeken de komende periode nadrukkelijk de samenwerking in Fryslân op. We zoeken mogelijkheden voor eventuele gezamenlijke uitvoeringsorganisaties vooral ook daar.

We blijven ook samenwerken met onze iets of veel verder weg gelegen partners. Dat start in Nederland, met Groningen en Drenthe, in SNN en gezamenlijke lobby in Den Haag en Brussel. We willen de mogelijkheden onderzoeken om als SNN meer samen met Niedersachsen te opereren richting Brussel. We hechten aan een ook financieel zelfstandig en voor zijn eigen financiën verantwoordelijk SNN. Met Noord-Holland werken we onder andere samen aan de Afsluitdijk en in het Waddenfonds.

Internationaal blijven we samenwerken met onze zusterprovincie Sichuan in China en de andere Frieslanden. We zoeken meer buitenlandse partners binnen de EU; via EFRO, Interreg, het Comité van de Regio's en andere samenwerkingsverbanden.

Wel geldt ook ten aanzien van samenwerking: eenvoud waar het kan. We gaan na of we bestaande samenwerkingsvormen kunnen combineren, in ieder geval afstemmen of anders afschaffen.

Resultaat 37: We werken nauw samen met gemeenten, provincies en andere overheden.

38. ■ Een andere omgang met de Staten

We willen dat Gedeputeerde Staten meer samen optrekken met het belangrijkste provinciale orgaan, de Provinciale Staten. Zonder afbreuk te doen aan onze verschillende verantwoordelijkheden en rollen. Landelijk zijn (noodgedwongen) nieuwe vormen van samenwerking te zien voorbij de klassieke tegenstelling tussen coalitie en oppositie. Wij verwelkomen die ook, niet uit noodzaak maar uit overtuiging. Niet om oppositiepartijen in te kapselen, maar omdat wij geloven dat het verschil tussen

goede en slechte ideeën en bijdragen niet voortkomt uit het gegeven of een partij in oppositie of coalitie zit. We nodigen daarom partijen uit ook de komende jaren met ons hun goede ideeën te bespreken. Zoals we ook van elke partij die een punt heeft aangeleverd een bijdrage in dit akkoord hebben verwerkt. Een aantal suggesties die we graag met de Staten bespreken is:

- afspraken maken over beschikbaar stellen van ambtelijke capaciteit voor het toetsen van voorstellen en tegenvoorstellen
- een periodiek informeel overleg tussen elke gedeputeerde en 1 of meer oppositiefracties
- een gezamenlijke bijeenkomst over wat meer initiatief van buitenaf/onderop kan betekenen voor de rollen van Staten en GS

Vanzelfsprekend staan we ook open voor voorstellen vanuit de Staten voor een constructieve en productieve omgang met elkaar.

Resultaat 38: De coalitie en oppositie werken constructief samen.

39. ■ Onze organisatie

We veranderen de organisatie de komende jaren om te passen bij de samenleving en onze nieuwe bestuursstijl. We werken meer naar buiten gericht en ambitiegericht. Van de talenten in de provinciale organisatie maken we meer gebruik. Dat leidt ook tot terugdringing van de inhuur. Heel belangrijk in onze nieuwe werkwijze is de flexibiliteit van onze organisatie maximaal te maken. Als dat lukt denken we geen gedwongen ontslagen nodig te hebben. We waken ervoor dat 'de verbouwing' van de organisatie ten koste gaat van onze ambities.

We versterken onze samenwerking en uitwisseling van personeel met overheden en andere organisaties in Fryslân. Er zijn winsten te boeken in zaken als gezamenlijk ICT-beheer, zout strooien of wegonderhoud samen regelen, en dergelijke. We kijken waar (voorheen) provinciale werknemers kunnen bijdragen aan het groeiend takenpakket van gemeenten.

Resultaat 39: De inhuur is minimaal met de helft verminderd.

40. ■ Slagvaardigheid

De omvang van de organisatie beweegt de komende jaren mee met ons dalende budget. We voeren die krimp als een goed werkgever door. Om die krimp mogelijk te maken, werken we nog nadrukkelijker aan een doelmatig en slagvaardig openbaar bestuur. Maar ook dan zijn met een kleinere organisatie scherpere keuzes noodzakelijk. Die maken we dan ook, zowel in dit akkoord als de komende jaren.

In dit akkoord spreken we een aantal keer over loketten, voor MKB, voor het Fries en voor mensen die zoeken naar een regeling of fonds. Deze loketten brengen we bijeen onder één heldere ingang, één toegangslotet. Waarin gemakkelijk vindbaar en gemakkelijk bereikbaar voorop staat.

Resultaat 40: Er is één toegangslotet voor de provincie.

Voor een verantwoord financieel beleid

We zijn als coalitie ambitieus en willen veel bereiken. Maar dat willen we wel financieel verantwoord doen. Daarom hanteren we financieel de volgende uitgangspunten:

1. De meerjarenbegroting is structureel sluitend
2. Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen houden we € 20 miljoen vrije ruimte voor deze periode, en structureel minimaal € 5 miljoen voor het college na ons.
3. Structurele uitgaven dekken we uit structurele middelen
4. Bij inzet van revolverende middelen zijn de gederfde rendementen gedekt
5. Geld geven we alleen uit als we alle initiële kosten en (eventuele) structurele financiële gevolgen van een activiteit kunnen betalen.
6. Elk voorstel aan Provinciale Staten met financiële consequenties krijgt een financieel solide dekkingsvoorstel mee.
7. Aan het meefinancieren in projecten van anderen, stellen we voorwaarden zodat we goed zicht kunnen houden op de resultaten.
8. Als we structurele of tijdelijke financiële afspraken maken met anderen zijn die voor ons hard. Tegenvallers of extra benodigde middelen zijn voor rekening van de partij die deze het beste had kunnen voorzien, en dat is over het algemeen de partij waarmee we die afspraken gemaakt hebben.

Onze ambities vertaald in financiële mogelijkheden

De in de vorige hoofdstukken genoemde ambities kosten geld. Dit geld komt voornamelijk uit de vrij besteedbare delen van onze algemene reserve en de Nuon-reserve, uit het structurele saldo van programma 11 en uit het effectiever maken van bestaande budgetten zoals *Wurkje foar Fryslân*.

Alle ambities zijn doorgerekend en financieel solide onderbouwd. Dit werken we de komende tijd uit in de uitvoeringsagenda en dit komt terug in de begroting 2016. In 2017 komt er een tussenbalans.

We besteden geld op drie manieren: het grootste deel van de middelen die we de komende jaren ter beschikking hebben is eenmalig, uit onze NUON-reserve, algemene reserve of *Wurkje foar Fryslân*. Dat geld geven we dan ook tijdelijk uit. Een aantal uitgaven zijn blijvend, oftewel structureel. Die dekken we dan ook uit structurele middelen. Tenslotte is een deel van het geld dat we uitgeven revolverend: middelen die in principe terugkomen.

Totale uitgaven komende jaren, in miljoenen euro's

Ambitie	Tijdelijke voorstellen	Structureel (doorlopend): totaalbedrag 2015-2019	Revolverend (dit komt terug)
Krachtige gemeenschappen	101		
Toekomstbestendige economie	44	2	26
Vanzelfsprekende duurzaamheid	23	11	127
Vitaal Frysk eigene	26		
Mooie dynamische omgeving	115	24	
Moderne provincie	12		
Totaal	321	37	153

